

Một số kết quả bước đầu của việc
vận dụng phương pháp tiếp cận cơ cấu xã hội
để phân tích nhóm sĩ quan quân đội

PHẠM XUÂN HẢO

Quân nhân là một nhóm xã hội có số lượng lớn, có những đặc điểm xã hội đặc thù, điển hình, lấy lao động quân sự làm nghề nghiệp chính. Đã đến lúc, khi phân tích cơ cấu xã hội của xã hội ta hiện nay phải đề cập đến nhóm xã hội quân nhân, như vậy mới phản ánh đầy đủ bộ mặt cơ cấu xã hội, từ đó xây dựng hoàn chỉnh hệ thống chính sách xã hội. Nhóm xã hội quân nhân, phạm vi rộng bao gồm những người đã và đang tham gia quân đội. Trong đó có thể phân thành hai nhóm, nhóm quân nhân đã rời quân đội, được nghỉ theo chế độ hoặc chuyển sang lĩnh vực công tác khác. Số quân nhân này đã hòa nhập vào đời sống xã hội, gia nhập các nhóm xã hội khác, hình thức tập hợp họ hiện nay là Hội cựu chiến binh. Nhóm thứ hai bao gồm những quân nhân đang tại ngũ.

Trong nhóm xã hội quân nhân, các sĩ quan quân đội là thành phần cơ bản. Chúng ta đang thực hiện luật nghĩa vụ quân sự, thanh niên trong độ tuổi quy định, có đủ tiêu chuẩn lần lượt tham gia quân đội làm nghĩa vụ bảo vệ tổ quốc. Số chiến sĩ này chỉ phục vụ quân đội từ 2 đến 3 năm. Sĩ quan quân đội là những người tình nguyện sống trong quân ngũ lấy lao động quân sự làm nghề nghiệp chính suốt đời. Họ là bộ khung của quân đội, lực lượng nòng cốt quyết định sức mạnh chiến đấu của quân đội là sĩ quan quân đội. Đồng thời họ là những nhân vật xã hội quyết định bộ mặt xã hội của nhóm xã hội quân nhân. Phân tích cơ cấu xã hội của đội ngũ sĩ quan quân đội sẽ làm nổi bật mặt xã hội của nhóm xã hội quân nhân:

Từ kết quả điều tra xã hội học về sĩ quan quân đội phục vụ các đề tài nghiên cứu trong lĩnh vực quân sự, cho thấy một số kết quả ban đầu về xu hướng biến đổi cơ cấu xã hội của đội ngũ sĩ quan hiện nay.

- Cơ cấu xã hội - giai cấp, thành phần xuất thân của đại đa số sĩ quan là nông dân, nhưng đã bắt đầu có sự phân hóa và chuyển dịch giai cấp. Sự phân hóa và chuyển dịch đó bắt nguồn từ sự phân hóa giai cấp trong xã hội, trong các gia đình sĩ quan, kể cả sự di động nơi cư trú của gia đình họ. Trong mẫu điều tra khoảng 75% sĩ quan sinh ra và lớn lên ở nông thôn, nhưng khi xây dựng gia đình lại có xu hướng đô thị hóa", gần 60% sĩ quan có gia đình vợ con sống ở thành phố, thị xã, thị trấn, thị tứ. Cơ cấu xã hội giai cấp của sĩ quan trở nên phức tạp hơn trước. Biến động cơ cấu xã hội - giai cấp đã và đang hàng ngày tác động đến nhận thức, tình cảm của sĩ quan. Trong các sĩ quan tư tưởng, tâm lí nông dân có điều hướng giảm, yếu tố "thị dân" có chiều hướng tăng. Từ sự chuyển dịch xã hội của sĩ quan với yêu cầu xây dựng quân đội trong giai đoạn mới mà nội dung cơ bản, nền tảng là xây dựng về chính trị, đặt ra nhiệm vụ quan trọng cần tăng cường xây dựng bản chất giai cấp công nhân cho đội ngũ sĩ quan quân đội.

Trình độ học vấn của sĩ quan quân đội đã được nâng cao. Những năm gần đây, các nhà trường quân đội đã kết hợp đào tạo theo chức vụ với đào tạo theo bậc học, từng bước hòa nhập vào hệ thống giáo dục và đào tạo quốc gia. Sự đổi mới của các trường quân đội đã góp phần nâng cao trình độ học vấn cho sĩ quan. Số sĩ quan được đào tạo cơ bản, có trình độ cao đẳng đại học tăng nhiều so với trước đây. Sĩ quan có trình độ sau đại học có số lượng đáng kể và ngày càng tăng. Đến cuối thế kỷ này, đại bộ phận sĩ quan có trình độ học vấn cao đẳng, đại học. Kết quả đó tạo lên sự chuyển dịch xã hội căn bản, tạo lập vị thế xã hội cho đội ngũ sĩ quan, làm cơ sở cho việc xây dựng quân đội chính qui hiện đại. Tuy vậy, cần tiếp tục đổi mới công tác đào tạo kết hợp chặt chẽ đào tạo theo chức vụ và theo bậc học. Cùng với giáo dục chủ nghĩa Mác Lê Nin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối quan điểm của Đảng, cần đẩy mạnh trang bị kiến thức các khoa học xã hội nhân văn, kiến thức về kinh tế thị trường, để họ có đủ khả năng làm chủ trong mọi biến động kinh tế xã hội trong nước và quốc tế, vững vàng khi tiếp cận với cơ chế kinh tế thị trường. Để mỗi sĩ quan có năng lực hoàn thành nhiệm vụ bảo vệ tổ quốc trong tình hình mới và có đủ trình độ để tham gia các hoạt động xã hội, góp phần xây dựng đất nước.

Thực hiện cơ chế kinh tế thị trường, trong xã hội ta đã có sự phân hóa giàu nghèo.

Kết quả điều tra trong quân đội cho thấy gia đình sĩ quan và sĩ quan đã có sự phân cực về thu nhập, tài sản, mức sinh hoạt hàng ngày. Sự phân hóa này đang có xu hướng ngày càng tăng. Trong đời sống hàng ngày nhiều sĩ quan đã sử dụng thời gian nhàn rỗi tham gia hoạt động kinh tế với các hình thức đa dạng. Qui luật kinh tế thị trường đã, đang và sẽ còn tác động mạnh đến tâm tư, tình cảm, nhận thức của đội ngũ sĩ quan theo cả hai hướng tích cực và tiêu cực. Vì vậy trong thời gian tới cần tiến hành nghiên cứu sâu sự phân hóa giàu nghèo

Trong sĩ quan và gia đình sĩ quan, từ đó có cơ sở để thực hiện chính sách hậu phương quân đội cho phù hợp.

Quân hàm của mỗi sĩ quan là sự xếp hạng, thứ bậc của họ trong quân đội, qui định quan hệ xã hội trong nội bộ sĩ quan đồng thời xác lập vị thế xã hội của họ. Trong quân đội, sĩ quan có quân hàm cao là cấp trên của sĩ quan có quân hàm thấp, có vị thế xã hội cao hơn sĩ quan có quân hàm thấp. Thực chất quan hệ xã hội trong hàng ngũ sĩ quan là quan hệ theo quân hàm. Đặc trưng của mối quan hệ đó là ra lệnh và phục tùng. Quan hệ theo quân hàm là cơ sở tạo lên sức mạnh chiến đấu và kỷ luật chặt chẽ của quân đội. Đồng thời quan hệ đó dễ tạo cho tính độc đoán gia trưởng, quan liêu có đất nảy sinh. Bên cạnh quan hệ theo quân hàm, sĩ quan còn có quan hệ "kiểu gia đình (chú, cháu anh em, đồng hương, đồng môn...). Các quan hệ này làm cho khoảng cách trên dưới của sĩ quan giảm xuống và làm tăng thêm tình thân ái, tin cậy lẫn nhau, tạo điều kiện cho việc thực hiện dân chủ trong hoạt động quân sự. Nhưng nếu quan hệ "kiểu gia đình" vượt trội, lấn át quan hệ theo quân hàm sẽ dẫn đến sự làm lẫn vai trò trong tổ chức quân sự, trên dưới không rõ ràng, việc thực hiện mệnh lệnh không nghiêm, ảnh hưởng đến xây dựng quân đội chính qui. Trong chiến tranh quan hệ theo quân hàm, trên dưới giữ vai trò chủ đạo, ngày nay quan hệ "kiểu gia đình" đang có xu hướng gia tăng.

Vai trò cơ bản của sĩ quan là lãnh đạo, chỉ huy quân nhân thuộc quyền thực hiện thắng lợi nhiệm vụ được giao. Song trong đội ngũ sĩ quan còn được chia thành sĩ quan quân sự, sĩ quan chính trị, sĩ quan hậu cần và sĩ quan kỹ thuật. Quân sự, chính trị, hậu cần, kỹ thuật là chuyên ngành hẹp của mỗi sĩ quan. Mỗi chuyên ngành đó có yêu cầu riêng về kiến thức, về năng lực, phẩm chất. Đồng thời chính những chuyên ngành hẹp đó đã tạo nên mỗi loại hình sĩ quan có những đặc điểm xã hội khác nhau. Thực tế điều tra cho thấy, cùng một vấn đề điều tra mà kết quả trả lời của sĩ quan quân sự, sĩ quan chính trị, sĩ quan hậu cần, sĩ quan kỹ thuật khác nhau, nhất là trong các vấn đề về chính trị - xã hội.

Trên đây là một số nhận xét bước đầu về xu hướng biến đổi một số nội dung của cơ cấu xã hội đội ngũ sĩ quan. Nghiên cứu cơ cấu xã hội đội ngũ sĩ quan cho thấy tính đa dạng phức tạp và chuyển hóa mạnh, bộ mặt xã hội của đội ngũ sĩ quan đang có những biến động lớn. Sự biến đổi đó một phần phụ thuộc vào sự biến đổi cơ cấu xã hội của xã hội, mặt khác lại chịu sự chi phối của cơ chế, tổ chức, hoạt động của quân đội. Do vậy, cần đẩy mạnh nghiên cứu biến đổi cơ cấu xã hội của xã hội và những hậu quả xã hội do sự biến đổi đó gây nên. Đồng thời, định kỳ vài ba năm nên tiến hành điều tra xã hội học để tìm hiểu sự biến đổi cơ cấu xã hội của đội ngũ này, để từ đó có những chính sách và qui định phù hợp, nhằm nâng cao sức mạnh chiến đấu của lực lượng sĩ quan quân đội.